

Rigsombudsmanden på Færøerne

Tórshavn, 4. februar 2025

Temaorientering om *debatten på Færøerne om rigsfællesskabet* - 01/2025

Debatten blandt formændene for de politiske partier

Formændene for de politiske partier på Færøerne har i forlængelse af rigsmøde og møde i Udenrigs-, Sikkerheds- og Forsvarspolitisk Kontaktudvalg den 10. januar 2025 ved forskellige lejligheder debatteret mulige ændringer i forholdet mellem Færøerne, Danmark og Grønland – se Orientering nr. 02/2025.

Samtlige partiformænd har tilkendegivet både et ønske og en forhåbning om, dels at der kan opnås enighed på Færøerne om ændringerne i relationerne til Danmark, dels at der kan opnås enighed med den danske regering herom. Alle partierne har positivt noteret sig statsministerens tilkendegivelser i forbindelse med åbningstalen i Folketinget i 2023 og de seneste rigsmøder og møder i kontaktudvalget om behovet for at modernisere og udvikle forholdene i rigsfællesskabet.

Den færøske politiske debat er dog fortsat ikke meget konkret, når det kommer til ønskerne til indholdet i en ny ordning, men der er på tværs af alle partier enighed om, at det mest centrale spørgsmål er Færøernes udenrigspolitiske beføjelser, herunder at Færøerne skal have mulighed for at repræsentere sig selv i og være medlem af internationale organisationer.

Under selvstændighedsforhandlingerne mellem landsstyret og regeringen i 2000 drøftede man landsstyrets forhandlingsoplæg om at etablere Færøerne som en selvstændig stat, der herefter indgik i et aftalebaseret fællesskab med Danmark, hvor man skulle samarbejde om en række områder, herunder forsvar, uddannelse og sundhed. Med reference til disse forhandlinger og statsministerens seneste tilkendegivelser har dele af den aktuelle debat drejet sig om muligheden for at etablere en sådan associeringsordning mellem et selvstændigt Færøerne og Danmark. Debatten tyder dog foreløbig på, at partierne i udgangspunktet ser forskelligt på eller er uafklarede om, hvorvidt en ny ordning skal ligge inden for eller uden for de nuværende forfatningsmæssige rammer. Nærmere om en løsning skal indebære, at Færøerne træder ud af riget og bliver etableret som en selvstændig stat for samtidig at indgå i et aftalebaseret, samarbejdende fællesskab med Danmark. Eller om der skal findes en løsning, som kan rummes inden for den nuværende grundlovs rammer.

Javnaðarflokkurin, Tjóðveldi, Framsókn og Fólkaflokkurin taler om (tre) selvstændige lande i et fællesskab med hinanden. Partierne er mindre præcise, når det kommer til både den grundlæggende konstruktion, altså om Færøerne bør træde ud af riget for – som selvstændigt land – at knytte sig til Danmark i et aftalebaseret forhold, og til spørgsmålet om processen herfor.

Javnaðarflokkurin mener, at Færøerne skal have udenrigspolitiske beføjelser, og det forudsætter et fællesskab mellem ligestillede, selvstændige lande. ”Færøerne er under den nuværende hjemmestyring blevet et af verdens rigeste, bedste og mest udviklede velfærdsamfund, men der er behov for, at fællesskabet med Danmark ændres for at kunne bevares,” har lagmanden udtalt. Lagmanden har tilkendegivet, at et nyt fællesskab hverken behøver at indebære, at Færøerne skal overtage sagsområder, der i dag varetages af danske myndigheder,

som politi, domstolene mv., eller at statens tilskud til Færøerne reduceres. Færøerne skal bevare valutaen med Danmark og Kongehuset. Fokus i afklaringen på Færøerne skal være på det, som partierne kan samles om, nemlig at løse spørgsmålet i forhold til de udenrigspolitiske beføjelser og den mere grundlæggende konstruktion mellem landene i fællesskabet, mens øvrige spørgsmål, som fx overtagelse af sagsområder og statens tilskud, ikke bør indgå aktuelt. I forhold til en tidsplan for den kommende proces har lagmanden tilkendegivet, at han håber, at der inden rigsmødet til sommer kan opnås bred enighed blandt de politiske partier på Færøerne om det overordnede mål om større udenrigspolitisk råderum i et ligestillet samarbejde, og at der kan opnås enighed med Danmark om en ny ordning i denne valgperiode. I forhold til, om der skal afholdes en folkeafstemning om en ny ordning, har lagmanden tilkendegivet, at det er for tidligt at sige noget om. Først efter en afklaring på Færøerne og efterfølgende forhandlinger med regeringen vil det stå klart, hvilken ordning der bliver tale om, og om det vil blive nødvendigt med en folkeafstemning.

Både Tjóðveldi, Framsókn og Fólkaflokkurin lægger vægt på, at Færøerne bliver et selvstændigt land, men alle partierne taler om at bevare samarbejdet med Danmark – for Tjóðveldis vedkommende i hvert fald i en årrække.

Tjóðveldi giver i debatten et klart svar på spørgsmålet, om Færøerne skal være selvstændig. *”Jeg mener ikke, at vi mister vores goodwill ved at blive selvstændige. Tværtimod får vi adgang til et globalt marked. I stedet for kun at træde ind ad én dør, åbner vi op for hele verdenen, fordi vi repræsenterer os selv,”* har forkvinde for partiet, Sirið Stenberg udtalt. I forhold til fortsat samarbejde med Danmark udtaler hun bl.a.: *”Vi kan godt leve med, at vi bliver en selvstændig nation eller et land med de beføjelser, der skal til, samtidig med at man indgår aftaler med Danmark om ting, som man er fælles om og arbejder sammen om.”* Sirið Stenberg har tilkendegivet, at statens tilskud til Færøerne skal afvikles.

Framsókn lægger vægt på, at al magt bliver forankret på Færøerne, og at Færøernes selvbestemmelsesret, herunder retten til fuld selvstændighed, bekræftes formelt. Også Framsókn fremhæver, at statsministeren har inviteret til et ligestillet samarbejde. *”Det er en invitation, som jeg mener, vi bestemt bør tage imod. Så kan det ske under processen, at der er forskellige opfattelser af, hvad der ligger i begrebet ”ligestillet samarbejde”.* *Vi mener, at det er afgørende, at vi bliver en selvstændig stat. Vi mener, at det også har betydning, at vi bevarer et godt samarbejde med Danmark,”* har forkvinde for partiet Ruth Vang udtalt. Partiet ser det som en mulighed at indgå i et fællesskab mellem Danmark, Færøerne og Grønland, hvilket dog skal ske med Færøerne som en selvstændig stat. I forhold til at reducere statens tilskud til Færøerne, har Ruth Vang lagt vægt på, at Færøerne skal bære det økonomiske ansvar selv. Partiet ønsker en fortsat reduktion af statens tilskud til Færøerne. *”Bloktilskuddet er ikke en forbindelse i dag.”* *”Vi er et land. Vi er lige så rige pr. indbygger som Danmark. Vi kommer til at tage ansvar for os selv økonomisk – 100 pct.,”* udtaler Ruth Vang.

Fólkaflokkurin ser en åbning i forhold til statsministerens tilkendegivelser om at udvikle forholdene mellem landene i rigsfællesskabet til et fællesskab mellem tre ligestillede lande. Det passer med partiets tilgang om ”et fællesskab mellem riger” (statsforbund). *”Det er ikke vigtigt, hvad konstruktionen hedder, men det er afgørende, at Færøerne er en selvstændig nation,”* udtaler partiets formand Beinir Johansen. Til spørgsmålet om økonomi og sagsovertagelser udtaler han videre: *”Vi skal fremad og have mere selvbestemmelse. Det ideelle for os er at få bloktilskuddet væk og at overtage de sagsområder, som vi ikke har overtaget. Men det afgørende er, at vi bliver en selvstændig nation og selv kan afgøre, hvad vores fremtid indebærer.”*

Sambandsflokkurin ønsker en ny selvstyrlov inden for rigsfællesskabet, men med udvidede udenrigspolitiske handlemuligheder og fuldkommen autonomi for færøske myndigheder på overtagne områder samt cementering af en ensidig ret til at beslutte at træde ud af riget, se Temaorientering nr. 01/2024 om Sambandsflokkurins udspil til en reform af rigsfællesskabet. *”Det, som Sambandsflokkurin siger, er, at vi skal omorganisere os ift., hvordan det er i dag. Det skal være inden for rigsfællesskabet, så vi forsat bevarer vores rettigheder. Det er det, det handler om i ethvert samarbejde: at vi bevarer den færøske borgernes rettigheder, og ikke forringer dem. Både når det gælder retten til at uddanne sig, arbejde, opholdsmuligheder o.a. Men sandelig også den rygdækning, som der pga. rigsfællesskabet er økonomisk,”* udtaler formand for partiet Bárður á Steig Nielsen.

Miðflokkurin har tilkendegivet, at partiet ønsker mere selvstændighed, især på det udenrigspolitiske område. Partiet lægger vægt på at få rettigheder som en selvstændig stat, men samtidig bevare de fordele og rettigheder, der er ved den nuværende ordning. Partiet har endvidere som det eneste af partierne italesat muligheden for, at Færøerne udvikler sit selvstyre ved at overtage yderligere sagsområder inden for de gældende rammer.

Alle partier er enige om, at Færøerne fortsat skal være medlem af NATO og bidrage til egen og regionens sikkerhed, men finder med forskellige begrundelser ikke, at det vil være rimeligt/muligt, at Færøerne skal betale 2 endsige 5 pct. af BNP til organisationen. Der peges i stedet på, at Færøerne som selvstændigt land kan bidrage på andre måder til sikkerheden i Nordatlanten, fx ved som Island at stille land eller havnefaciliteter til rådighed eller bidrage ifm. overvågning af luftrummet over Færøerne, når det er blevet et færøsk anliggende.

Politiske iagttagere og beslutningstager om debatten

MF Sjúrdur Skaale (JF) er i magasinet Ræson den 22. januar 2025 interviewet om bl.a. rigsfællesskabets fremtid. *"Rigsfællesskabet er et konglomerat og en sammensætning af særdeles ulige elementer, og derfor kræver det stor politisk behændighed at få det til at fungere. Det synes jeg, man har udvist fra dansk side,"* siger Sjúrdur Skaale. Han tilkendegiver om den sikkerhedspolitiske situation, at det med kongerigets geografiske udstrækning og Færøerne og Grønlands strategiske placering er afgørende nødvendigt med alliancer med andre lande, fordi Danmark ikke kan løfte den sikkerheds- og forsvarsmæssig opgave i Nordatlanten selv. Alliancerne er først og fremmest med USA, men også med Storbritannien og EU. I forhold til spørgsmålet om fuld færøsk selvstændighed på sigt siger Sjúrdur Skaale: *"Jeg ved ikke helt, hvad det betyder. Vi kan jo aldrig nogensinde have ansvaret for sikkerheds- eller forsvarspolitikken. Vi kan ikke have vores egen valuta, og vi har brug for adgang til et ambassadenetværk. Danmark er overhovedet ikke en kolonimagt i mine øjne, og der er ikke et ønske fra Danmark om at kue Færøerne. Jeg ser Danmark som en kulturnation: Det er jo Brorsons, Grundtvigs, Kingos og Søren Kirkegårds land. Det er ikke en dårlig partner. Det er det ikke. Og sandheden er, at jo mere selvstændige Færøerne er blevet de sidste årtier, jo svagere er kravet om løsrivelse blevet. Det viser jo, at selvstændighed og fællesskab ikke behøver være modsætninger. De kan endda styrke hinanden."*

Bertel Haarder, der deltog i et offentligt debatmøde på Færøerne arrangeret af Sambandsflokkurin, talte i et interview med KVF den 23. januar 2025 om sin vision for relationerne mellem Færøerne, Danmark og Grønland: *"Tre lande og tre folk, der har besluttet at løse nogle vigtige opgaver i fællesskab. Om så Færøerne vil kalde sig selv en stat. Bare det er inden for et fællesskab. Det vil jeg råde til, fordi med de sikkerhedspolitiske spændinger, der er i Nordatlanten, så er det altså klogt at være sammen med nogle andre og styrke fællesskaber i stedet for at svække dem."* I forhold til det principielle spørgsmål, om en ny ordning skal ligge inden for eller uden for grundloven, sagde Bertel Haarder: *"Altså en eller anden form for løsrivelse er forudsætningen for, at fællesskabet mellem landene kan opretholdes. Og talen om, at den danske grundlov skal være en forbindelse, bør lægges til side. For enes landene om en løsning, så må grundloven bare fortolkes ud fra det"*.

Tidligere lagmandsdirektør Marjun Hanusardóttir, der beklædte stillingen som lagmandsdirektør i 25 år og deltog under selvstændighedsforhandlingerne mellem landsstyret og regeringen i 2000, tilkendegiver i et interview med KVF den 29. januar 2025, at politikerne i den aktuelle debat endnu ikke har været inde i kernen af det formelle spørgsmål, nemlig om der kan etableres en ordning inden for grundloven, som er tilstrækkelig for færøske politikere. Eller om der skal være tale om Færøerne som en selvstændig stat på linje med den situation, som landsstyret og regeringen forhandlede om i 2000.

På spørgsmål om, hvad Marjun Hanusardóttir forventer vil ske, oplyser hun, at momentum for alle parter er en ordning, som der kan blive bred enighed om, og hun ser for sig, at Færøerne får de udenrigspolitiske beføjelser, som efterspørges.